

Bu makale, tekinsizliğin¹ (*unheimlich*) modern toplumsallıkta yok edilmediğini; devlet, hukuk, medya/dijital rejim ve akademi gibi alanlarda çalışan kurumsal sönümleyiciler² aracılığıyla yönetildiğini ileri sürer. Psikanalitik damar (Sigmund Freud³, Julia Kristeva⁴, Jacques Lacan⁵) ile yönetsellik/temsil damarını (Michel Foucault⁶, Byung-Chul Han⁷, Walter Benjamin⁸, Jean Baudrillard⁹) birleştirir; Heterobilim Okulu'nun

¹ **Tekinsiz** (*unheimlich*), dışarıdan gelen canavar değil; **tanıdığın şeyin içindeki yabancıdır**: Freud'da bastırılmışın geri dönüşü, Kristeva'da sınırı bozan *abject*, Lacan'da simgeselin söküğünden sızan **Gerçek**; modern kurumlar bunu yok edemez, **prosedür/ritüel/estetik/teknik** aygıtlarla ritmini kısararak **formatlar**; kısa vadede konfor, uzun vadede **"artık"** üretir ve bağlam değişince daha sert **geri döner** (şema: **Şok → Sönümleme → Konfor → Artık → Geri dönüş**). Türkiye'de bu, dört yankı odasında belirginleşir: **hukukta** karar dilinin "kapanış" hissi ile **adalet** duygusu arasındaki parlak boşluk; **finansta** KKM gibi amortisörlerin "konforu alışkanlığa" çevirmesi ve kalkan çekilince oluşan **güven açığı**; **akademi/görüntüde** Boğaziçi kapısındaki **kelepçenin** kilit-imgeye dönüşüp aidiyette **sızıntı** bırakması; **dijital rejimde** deprem saatlerindeki **erişim kesintisinin** "yine olur mu?" sorusunu **kalıcı kuşku**ya çevirmesi. Duygusal mantık aynıdır: **felç → itaat → füzyon**. Çıkış, sönümleyiciyi çöpe atmak değil; **sürelî-şeffaf, geri döndürülebilir** kılmaştır: etki analizi, bağımsız gözetim, krizlerde **erişim ve ifade hakkına** üst öncelik, akademi **özerklik**. Böylece tekinsiz, bastırılacak fazlalık değil, **yenilik eşiği** olur. **Filozof Kirpi**: "**Tekinsizi kısıtınca yankı kalınlaşır; kulak rahatlar, vicdan sağırlaşır. Konfor büyür, insan küçülür; siren çaldığında herkes geç kalır.**"

² **Kurumsal sönümleme**, çıplak tekinsizi (kriz, skandal, travma, belirsizlik) yok etmeyen; onu **prosedür, ritüel, estetik ve teknik aygıtlar** üzerinden **ritmini kısararak** yönetmeye yarayan düzenektir. Usul dili (yetki-metin-karar), tören ve basın açıklamaları, "uygun" kadraj-logo-sahneleme, turnike/kalkan/bant genişliği gibi araçlar şoku **seyredilebilir** kalıplara çevirir; topluma **kısa konfor** verir. Bedeli: **bastırma ekonomisi**—kapanış hissi ile adalet, istikrar anlatısı ile maliyet, güvenlik söylemi ile özgürlük, kriz protokolü ile **tanıklık/erişim** arasında **"artık"** birikir ve bağlam değişince **geri dönüş** yapar. Türkiye'de bunun tipik izleri: "usulen bitti" cümleleri, "kalkan olmadan yürüyemeyiz" refleksi, **kilit-imgelerin** (ör. kapıdaki kelepçe) kalıcı hafızası ve "krizde yine kapanır mı?" kuşkusu. Sönümleme reddedilmez; **saydam, sürelî, geri döndürülebilir** kurulum ve **erişim-ifade** üst önceliğe alınırsa araç **afyon** değil **eşik** olur.

³ Sigmund Freud, "The 'Uncanny,'" in The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Vol. XVII (London: Hogarth Press, 1955), 217-256.

⁴ Julia Kristeva, Powers of Horror: An Essay on Abjection (New York: Columbia University Press, 1982).

⁵ Jacques Lacan, *Écrits* (New York: W. W. Norton, 2006).

⁶ Michel Foucault, Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78 (New York: Palgrave Macmillan, 2007).

⁷ Byung-Chul Han, Psychopolitics: Neoliberalism and New Power (London: Verso, 2017).

⁸ Walter Benjamin, "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction," in *Illuminations*, ed. Hannah Arendt (New York: Schocken, 1968).

⁹ Jean Baudrillard, *Simulacra and Simulation* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994).

“bastırma ekonomisi”¹⁰, “duygu-soğutucu aygıt” ve “artık/geri dönüş” kavramlarıyla dört Türkiye vakasını (İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme; KKM; Boğaziçi¹¹’nde kapıya kelepçe; 6 Şubat sonrası Twitter¹² erişim kısıtı) ayrıntılı analiz eder. Makalenin özgün katkısı, tekinsizliği yalnızca kurumsal sönümleme olarak değil, felç (paralizi) → itaat → füzyon üçgeni olarak kavramsallaştırmasıdır. Sonuç: Sönümleyiciler kısa vadeli konfor üretirken, uzun vadede birikimli artık üretir ve geri dönüş şiddetini büyütür.

ABSTRACT

This article argues that the uncanny is not eliminated in modernity but managed via institutional dampers across state, law, media/digital regimes, and academia. Combining Freud–Kristeva–Lacan with Foucault–Han–Benjamin–Baudrillard, and deploying the Heterobilim School’s toolkit (suppression economy; affect-cooling device; residue/return), it analyzes four Turkish cases: withdrawal from the Istanbul Convention; KKM as a financial shock absorber; the “handcuff on the Boğaziçi gate” image; and Twitter access restriction after the Feb 6 earthquakes. Our original contribution frames the uncanny as a triangle of paralysis → obedience → fusion. Finding: dampers provide short-term comfort while accumulating residue that amplifies the uncanny’s later return.

Anahtar Kelimeler / Keywords

Tekinsizlik; kurumsal sönümleyici; bastırma ekonomisi; psikopolitika; biyopolitika; felç-itaat-füzyon; Türkiye.

Giriş: Tekinsiz, Yönetim ve Konforun Siyaseti

Tekinsiz, basit bir ürperti değil; **düzenin içinden taşan fazlalıktır**: tanıdığın gövdenin üstüne düşen yabancı gölge, bildiğin evde hiç açmadığın oda, dilin içinde dilsiz kalan o titreşim. Sigmund Freud’un *Das*

¹⁰ **Bastırma ekonomisi**, tekinsizi (kriz, adaletsizlik, belirsizlik, utanç) görünür eşiğinden geri itip **kısa vadeli konfor** üretirken, aynı anda **uzun vadeli “artık”** biriktiren yönetim mantığıdır. Çalışma biçimi nettir: şok, **kurumsal sönümleyiciye** (usul, tören, estetik, teknik kısıt) bağlanır; toplum “kapanış hissi”yle rahatlar; fakat bu kapanışla **gerçek çözüm** arasındaki fark, görünmez bir **borç stoku** gibi hafızada kalır. O stok, bağlam değiştiğinde **geri dönüş** olarak —daha sert, daha yaygın, daha pahalı— geri gelir. Hukukta: kararın prosedür zaferi **adalet açığı** biriktirir; finansa: amortisör/kalkan “istikrar” anlatısı altında **maliyet hafızası** bırakır; akademi: “güvenlik” dili, **özerklik erozyonu** üretir; dijitalde: kriz saatlerindeki erişim kesintisi **kalıcı kuşku** yaratır. Formül kısaca: **Kısa konfor = Uzun “artık”ın faizi**. Belirtiler: “usulen bitti” cümleleri, “kalkan olmadan yürüyemeyiz” refleksi, **ikonik kilit-imgelerin dolaşımı**, “yine olur mu?” sorusunun yerleşmesi. Çözüm bastırmayı tümünden reddetmek değil; **maliyeti şeffaflaştırmak ve sınırlamak**: süreli-geri döndürülebilir araçlar (sunset), düzenli **etki analizi**, **bağımsız gözetim**, krizlerde **erişim/ifade hakkına üst öncelik**, ve **çok-merkezli epistemelerle müzakere**. Böyle kurulduğunda bastırma, hakikati boğmaz; **eşik** yaratır — “konfor” afyon olmaktan çıkar, **öğrenme ve onarımın** molasına dönüşür.

¹¹ Boğaziçi Üniversitesi sürecine ilişkin kamuya açık haber dosyaları ve görsel kayıtlar (2021–2024).

¹² NetBlocks ve uluslararası ajans raporları: 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında Twitter erişimi ölçümleri ve haberleri.

Unheimliche ile açtığı bu eşik, Julia Kristeva'da **abject**¹³ kavrayışıyla beden–sınır–iğrenme semantiğine bağlanır; Jacques Lacan'da ise simgesel örgünün söküğünden sızan **Gerçek** olarak belirir: adını koyamadığın o "fazla", öznenin konfor çizelgesini bozar. Modern toplum bu fazlalığı ortadan kaldıramaz; **ritmi kısar**: prosedür (usul, yetki, metin), ritüel (tören, duyuru, anma), estetik (logo, kadraj, sahneleme) ve teknik aygıtlarla (kalkan, turnike, bant genişliği) tekinsizi **formatlayarak** yönetir. İlk etkisi rahatlatıcıdır; ama bu rahatlık bir **bastırma ekonomisi** yaratır: kısa konfor karşılığında uzun vadeli bir **artık** birikir ve bağlam değiştiğinde **geri dönüş**¹⁴ daha sert gelir.

Bu makale, Heterobilim Okulu'nun üç kavramını — **kurumsal sönümleyici, bastırma ekonomisi** ve **geri dönüş** — Türkiye bağlamında dört alan üzerinden görünür kılar: **hukuk** (İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme sürecinde karar dilinin "kapanış hissi" üretirken adalet duygusuyla arasına koyduğu parlak boşluk), **piyasa/finans** (KKM'nin şoku emen amortisör mantığıyla kısa istikrar sağlarken "maliyet hafızası" ve "beklenti bağımlılığı" biriktirmesi), **akademi/görüntü siyaseti** (Boğaziçi'nde kapıya takılan kelepçenin bir **kilit-imge** olarak kurumsal aidiyette sızıntı bırakması) ve **medya/dijital rejim** (deprem saatlerinde Twitter erişim kısıtının tanıklığın ritmini kesip kolektif **kuşku**yu kalıcılaştırması). Dört alanda da aynı işletim şeması çalışır: **Şok → Sönümleme → Konfor → Artık → Geri dönüş**. Şok, sönümleyiciye bağlanır; toplum rahatlar; fakat kapanış ile hakikat arasındaki fark artıya dönüşür ve uygun anda geri döner.

¹³ **Julia Kristeva** göre **abject**, ne tam nesne ne de özne olan; sınırları bulanıklaştırdığı için bizi tedirgin edip iğrendiren "aradalık"tır. Bedensel akışkanlar (kan, irin, dışkı), çürük leş, cenin, ensest, tabular, kutsal-kirli karışımları... Hepsi kimliği, dili ve düzeni kuran sınırları bozar. **Abject**, Freud'un tekinsizinden (unheimlich) ayrılır: tekinsiz tanıdık-yabancı gerilimini açığa çıkarırken, **abject bizzat sınırı çökerterek özneyi kusma refleksiyle** savunmaya iter. Kristeva'da öznenin kuruluşu, **sembolik düzen** (baba-yasa-dil) ile **semiotik** (bedensel ritim/annele ilişki) arasında olur; **annenin bedeni ve doğum** abject'in eşik alanıdır: cazibe + tiksinti. Dinî arınma, ritüel, yasak; modern hijyen ve hukuk—hepsi abject'i "dışarıda" tutma teknikleridir. Sanatta/edebiyatta abject (ör. Bataille, Artaud, Bacon) bozulmuş form, grotesk beden ve kir estetiğiyle sınırı ifşa eder: "temiz" kültürün bastırıldığı artık geri döner. Sosyopolitik düzeyde abject, **ötekinin kriminalize edilmesi, kentsel/mülteci atıkları, medyanın "iğrenç" paketleri** olarak yaşar. Kısacası: **abject**, düzenin aynasıdır; tiksinti, sınırın pedagojisidir. — **Filozof Kirpi**: "Kir, sadece madde değildir; vicdanın pas tutmuş sınır çizgisidir."

¹⁴ **Geri dönüş**, bastırma ekonomisinin kaçınılmaz faturasıdır: Şoku sönümlemek için kurulan araçlar (usul, tören, estetik, teknik kısıt) kısa konfor üretir; fakat "kapanış hissi" ile **hakikat/adalet/özgürlük** arasındaki fark görünmez bir **artık** olarak bellekte birikir. Bağlam değişince bu artık, **daha sert, daha geniş ve daha pahalı** bir biçimde geri gelir. Formül net: **Konfor şimdide, maliyet gelecekte.**

Nasıl çalışır?

- Hukuk**: Prosedür galip gelir, adalet duygusu açıkta kalır → yeni davalarda toplumsal öfke ve güvensizlik büyüyerek döner.
- Finans**: Amortisör (KKM vb.) istikrar hissi verir → çıkarılırken "beklenti bağımlılığı" ve maliyet hafızası şiddetli biçimde döner.
- Akademi/görüntü**: "Kilit-imge"ler (ör. kapıya kelepçe) hafızaya kazınır → her gerilimde siren gibi çalar.
- Dijital rejim**: Afette erişim kısıtı yapılır → sonraki krizlerde "yine olur mu?" kuşkusunu güveni kemirerek döner.

Belirtiler: "Usulen bitti.", "Kalkansız yürünmez.", ikonik fotoğrafların bitmeyen dolaşımı, kalıcı kuşku.

Karşı-hamle: Aracı **sürelî-şeffaf-geri döndürülebilir** kur; **etki analizi + bağımsız gözetim** uygula; krizlerde **erişim/ifade hakkını** üst sıraya al. O zaman geri dönüş tepki değil, **öğrenme döngüsü** olur: geçmişin arttığı değil, geleceğin düzeltilmesi.

Duygusal–siyasal dinamikte bu süreç çoğu kez **felç** → **itaat** → **füzyon** üçgeni olarak işler. **Felç**, başka türlü hareket edememe hâlidir; seçenek ufku daraldığında en “güvenli” patika cazip hale gelir. **İtaat**, bu patikaya rızadır; şiddetten çok **rahatlık vaadi**yle kurulur. **Füzyon** ise geçici aracın (kural, kalkan, tören, kısıt) **norma** dönüşüp kimliğe yapışmasıdır: araç → norm → kimlik. Heterobilim Okulu açısından mesele sönümleyiciyi bütünüyle reddetmek değil; **müzakere edilebilir** kılmaktır: saydam ve **sürelî** araçlar (sunset maddeleri), düzenli **etki analizi** ve **bağımsız gözetim**, krizlerde **erişim–ifade hakkına üst öncelik**, akademide **özerklik** ve çoğul denetim. Böyle kurulduğunda sönümleyici “afyon” değil **eşik** olur; tekinsiz, bastırılacak bir fazlalık değil, **yenilik ve onarıma** açılan bir davet olarak çalışır.

Yöntem ve Kapsam: Sarmal Yorum, Vaka Temelli Okuma

Yöntem. Çalışmamız, **kuramdan kavrama** → **kavramdan vakaya** → **vakadan yeniden kurama** dönen **sarmal yorum** tekniğini izler. İlk döngüde Freud–Kristeva–Lacan ve Foucault–Han–Benjamin–Baudrillard hattından hareketle üç ana kavramı **işletimselleştiririz**: *kurumsal sönümleyici* (prosedür/ritüel/estetik/teknik ayar), *bastırma ekonomisi* (kısa konfor–uzun “artık”), *geri dönüş* (bağlam değişince artığın şiddetli yankısı). İkinci döngüde bu kavramları **dört vaka** üzerinde kodlarız (yargı metni, finansal enstrüman, kampüs görüntüsü, dijital erişim pratiği): “şokun çerçeveselenmesi”, “ritmin kısılması”, “konfor üretimi”, “artık birikimi” ve “geri dönüş” için **gözlenebilir işaretler** tanımlarız (dil/ikonografi/karar yapısı/teknik eşikler). Üçüncü döngüde bulguları kurama geri bağlayarak **mekanizma şemasını** netleştirir, genelleştirilebilir ilkeler çıkarırız.

Veri ve doğrulama. Kaynaklarımız **kamusal nitelikte**: yüksek yargı kararları ve özetleri, düzenleyici otorite duyuruları, güvenilir haber ve **bağımsız ağ ölçümleri**, görsel kayıtlar. Her vakada **üçleme** (triangulation) uygular, metin–görsel–teknik veri arasında **tutarlılık** ararız; kodlama kararlarımızı ek açıklamalarda şeffaflştırırız. **Amaç temsiliyet değil, mekanizmanın teşhirdir**: şok nasıl çerçeveselenir, ritim nasıl kısılr, konfor nasıl üretilir, artık nerede birikir ve nasıl geri döner?

Etik ve sınırlar. Kişisel veri kullanılmamıştır; çalışma, derginin **etik/katkı/çatışma** beyan bloklarıyla tamamlanmaya hazırdır. Sınırlılık: vaka seçimi **örnekleyicidir**; ancak mekanizma odaklı tasarım, benzer sahnelere **aktarılabılır içgörü** sunar.

Kuramsal Arka Plan: Tekinsizliğin Kökleri ve Yönetilebilirlik

Freud–Kristeva–Lacan: Geri Dönüşün Anatomisi

Freud’a göre tekinsiz (unheimlich), dışarıdan gelen bir “yabancı” değil, bastırılmış olanın geri dönüşüdür: heimlich ile unheimlich aynı kökten filizlenir; ürperti, aslında “ev”in içindeki yabancıliğin parlamasıdır. Julia Kristeva, abject kavramıyla bu ürpertinin sınır-ihlali dramaturjisini kurar: ne nesne ne özne—aradalık. Leş, kan, dışkı, anne-bedeninin halesi gibi figürler hijyenin dilini keser; iğrenme ile çekim aynı arafta çarpışır ve düzen, kir üzerinden norm üretir. Jacques Lacan’da Gerçek, simgesel zincirin dikiş yerinden sızan olanaksız noktadır; adlandırılmayan fazlalık “gösteren”i kilitler, kaygı nesnesizleşir ve signifikant zincirde bir kısmi kopma yaşanır. Böylece “geri dönüş”, basit bir teknik arıza değil, yapısal kaderdir:

bastırılan, sınırdaki (Kristeva) ve dikeyde (Lacan) işaret verir; sistem onu törenselleştirip usulle sönümlese de fazlalık yer değiştirerek döner. Kısaca: bastırma → sınırdaki kir → dikeyde Real → geri dönüş.

Yönetimsellik ve Temsil: Foucault, Byung-Chul Han, Benjamin, Baudrillard

Michel Foucault'nun **biyopolitika/yönetimsellik** şeması, tekinsizi "dışsal kaos" olarak değil, **risk-akıl** matrisine alınacak bir **nüfus olayı** olarak kavrar: istatistik, norm, güvenlik aygıtları ve ihtiyat düzenleri, sarsıntıyı idari çevrime sokar; çıplak fazlalık **usul, protokol, gösterge tablosu** içinde hızını kaybeder. Byung-Chul Han, **disiplin toplumundan psikopolitikaya** geçişte baskının "hayır" yasasından "evet" performansına evrildiğini gösterir: özne artık gözetlenen değil, **kendini optimize eden projedir**; ölçüm, şeffaflık, beğeni ve öz-değerlendirme üzerinden denetim **içselleşir**; tekinsiz dış salonlardan değil, **içsel yankı odasından** sönümlenir. Walter Benjamin'de **şok**, modern duyumsamanın doğal kaderidir, fakat **tören, montaj, tekrarlı kadans şoku ritimlendirerek** sindirir: anmanın biçimi, yası yönetir; görüntünün akışı, dehşetin keskinliğini törpüler. Jean Baudrillard ise **simülakr/hipergerçeklik** ile temsilin olayın yerini alışını tarif eder: sahnelenmiş imge, riskin **seyredilebilir kopyası** olur; ekranın düzeni, gerçeğin düzensizliğini iptal eden bir **rahatlık** üretir. Çizgiler birleşir: yönetimsellik tekinsizi **ölçülebilir** kılar; psikopolitika onu **gönüllü rızaya** çevirir; ritüel ve montaj **duygusal hız kontrolü** sağlar; simülakr, kopyayı **hakikat vekili** ilan eder. Sonuç: tekinsiz yok edilmez, **formatlanır** — prosedür, performans, ritim ve imge üzerinden **konforlu bir versiyon** halinde dolaşıma girer. Fakat bu konfor bir **bastırma ekonomisidir**: kısa vadeli dinginlik, uzun vadeli **artık/geri dönüş** üretir; bağlam değiştiğinde, sönümlenenin **daha yoğun bir yankı** olarak geri çağırılması kaçınılmaz olur.

Heterobilim Okulu'nun Çerçevesi: Kurumsal Sönümleyici, Bastırma Ekonomisi, Geri Dönüş

"Kurumsal sönümleyici", çıplak tekinsizi **yok etmek** için değil, **formatlayıp yönetmek** için kurulur: prosedür (usul, yetki, mevzuat), ritüel (tören, duyuru, özür), estetik (logo, kadraj, sahneleme) ve teknik cihazlarla (kalkan, turnike, bant genişliği ayarı) **titreşimi kısar**. Amaç, "hakikati bastırmak"tan çok **ritmi ayarlamaktır**: dalganın tepesini alır, sistemi devirmeden akışı sürdürür. Bu yüzden sönümleyici, ilk anda **rahatlatıcıdır**; panik azalır, düzen hissi geri gelir. Fakat her ritim ayarı, görünmez bir **maliyet profili** taşır: **bastırma ekonomisi**. Kısa vadede konfor üretirken, orta-uzun vadede **artık** biriktirir. "Artık" dediğimiz, kapanış hissi ile adalet duygusu (hukuk), istikrar anlatısı ile enflasyon/dağıtım maliyeti (finans), güvenlik dili ile akademik özerklik (kampüs), kriz protokolü ile erişim/tanıklık hakkı (dijital) arasındaki **fark stoklarıdır**. Bu stoklar bellekte, arşivde, hafızada, kurumsal dilde birikir; **bağlam değiştiğinde** —yeni bir dava, yeni bir kur şoku, yeni bir kampüs gerilimi ya da yeni bir afet— **geri dönüş** olarak, üstel bir yankıyla sahneye çıkar.

İşletim mantığı her alanda **aynı şemaya** bağlanır: **Şok → Sönümleme → Konfor → Artık → Geri dönüş**. Hukukta şok, usul ve yetki referanslarıyla **dosyalaştırılır**; metin prosedürü "kapanış hissi" verir, fakat adalet duygusuyla arasına **parlak bir boşluk** koyar. Finans alanında amortisör/kalkan (ör. kur korumalı enstrümanlar) şoku emer, **beklenti bağımlılığı** üretir; araç çekildiğinde **güven açığı** geri döner. Kampüste "güvenlik" söylemi kapağına **kilit-imge** asar; anlık sükûnet sağlar, fakat özerklik zedesi **aidiyet sızıntısı** yapar. Dijital rejimde kriz saatlerinde erişim ayarı, yanlış bilgi dalgasını kısarken **tanıklık ritmini** de keser; daha

sonra “yine olur mu?” kuşkusu **kalıcı güven erozyonuna** dönüşür. Böylece sönümleyicinin verdiği konfor, **afyon** gibi işler: dinginlik sağlar ama **öğrenmeyi** erteler; ertelenen her öğrenme, **faizle geri döner**.

Bu döngünün gidişatını anlamak için **pratik işaretler**: (i) **Kısmi tatmin cümleleri** (“mesele usulen bitmiştir”) — yani metin kapandı, fakat hafıza kapanmadı; (ii) **Beklenti bağımlılığı** (“kalkan olmadan yürüyemeyiz”) — araç, amaçlaşır; (iii) **İkonik imge birikimi** (ör. kapıdaki kelepçe) — her gerilimde siren gibi çalar; (iv) **Kalıcı kuşku** (“bir dahaki krizde yine kapanır mı?”) — kurumla yurttaş arasındaki **sözleşmesel güven** zayıflar. Bu göstergeler artıyorsa, sönümleyici **aşırı ayarlı** demektir: konfor kazanımı, **normatif maliyeti** aşmış olur.

Çözüm, sönümleyiciyi **reddetmek** değil, **müzakereye açmaktır**. Üç ilke kritik: **saydamlık, süre ve geri döndürülebilirlik**. (1) **Saydamlık**: Aracın hedefi, etkisi, yan etkisi, veri seti, karar mantığı herkesçe görülür olmalı; “gizli ayar” güveni yer. (2) **Süre**: **Sunset** maddeleriyle araçlar **zaman kilidine** bağlanır; şartlar değişmezse otomatik kalkar. (3) **Geri döndürülebilirlik**: Erişim/kısıt protokollerinin **aç-kapa** eşiği peşinen tanımlanır; bağımsız **etki analizi** ve **gözetim** kurumları bunu denetler. Dördüncü halka, **haklar hiyerarşisi**: krizlerde **ifade ve erişim hakkı** üst önceliktir; güvenlik ayarı, temel hakların **altında** konumlanır. Beşinci halka, **öğrenme döngüsü**: her sönümleme tedbiri, kaldırıldığında **post-mortem** ve **kamuya açık rapor** üretir; iyi/yanlış etkiler kayıt altına alınır.

Bu şekilde kurulmuş bir sönümleyici, **konforu eşike** çevirir: şoku yönetirken **yüzleşmeyi** de mümkün kılar; **artık birikimini düşürür, geri dönüş şiddetini** azaltır. Kural net: **Ayarlanmış araç ≠ Kalıcı kural**. Araç, eşığe yardım eder; eşığı kalıcı duvara dönüştürdüğünde ise tekinsiz, **büyüyerek döner**.

Heterobilim Özel Eklemi: Tekinsizlik → Felç → İtaat → Füzyon

“Tekinsizlik hissi, paraliye olmuş bir itaati doğurur ve füzyon sağlar” cümlesi psikolojiden çok **kurumsal bir devinimi** tarif ediyor: Şok anında ufuk daralır, özne ve kurum “başka türlü”nün motor becerisini kaybeder (**felç**); sonra en yakın güvenli patikaya — usul, ritüel, kalkan, erişim sınırlaması, güvenlik jesti— **itaat** akar; yeterince tekrarlandığında bu araç **kimliğe yapışır** ve **füzyona** dönüşür: araç → norm → kimlik. Bu, yalnızca içgüdüsel bir rahatlama çizgisi değil, **yönetimsel bir kaskad**tır: risk yönetimi, iletişim protokolü, estetik sahneleme ve teknik valfler tekinsizi **seyredilebilir kopyaya** çevirir; kısa konfor verir, uzun vadede “artık” (adalet açığı, güven erozyonu, özerklik kaybı, kuşku stoku) biriktirir. Baykan Sezer¹⁵ ve Korkut Tuna¹⁶ çizgisinden bakıldığında, tek-merkezli Batı epistemesi çevrede “tekinsiz otorite” gibi algılanır: bilgiye bağımlılık → bilişsel donma → normlara kaynaşma (füzyon). Bu yüzden modernleşme deneyimlerimizde “dışarıdan gelen doğru” yalnızca ölçü sunmaz; **özgöl bağlamı** susturur. Çözüm, sönümleyiciyi **söküp atmak** değil, onu **müzakere edilebilir** kılmaktır.

Müzakerenin altı hattı: (i) **Çok-merkezli epistemeleri** birlikte dolaşıma sokmak: Batı bilimiyle Anadolu-İslam-Doğu bilgi geleneklerini karşıt değil **eş-düzlem** olarak tartışmak; tekinsizi silen değil **çözümleyen** çerçeveler kurmak. (ii) **Saydam, geçici, geri döndürülebilir** araç tasarımı: her kısıtın amacı, kapsamı, veri zemini ve **sunset** (gün-batımı) tarihi baştan yazılsın; “sonsuz kalkan” alışkanlığına izin

¹⁵ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, İstanbul, Doğu Yayınevi, (2022)

¹⁶ Korkut Tuna, *Türkiye’de Sosyolojik Düşüncenin Ufukları*, Ankara, Ütopya Yayınevi, (2003).

vermeyelim. (iii) **Erişim ve ifade hakkına** kriz anlarında bile üst öncelik: yanlış bilgiyle mücadele, tanıklığı boğmasın; **aç-kapa eşiği** hukuki-teknik olarak şeffaf tanımlansın. (iv) Akademide **özerklik ve çoğul denetim**: güvenlik dili, bilgi üretiminin üzerine beton dökmesin; etik kurullar, fakülte meclisleri ve dış denetim birlikte çalışsın. (v) Finans ve hukukta **katılımcı risk konseptleri** ve **düzenli hesap verebilirlik**: amortisörler (kalkanlar) istikrar anlatısına değil **ölçülebilir etkiye** bağlansın; her uzatma için **kamusal etki analizi** şart olsun. (vi) **Hafıza alanında karşı-imge/karşı-ritüel** üretimi: tek bir "resmî sahneleme"nin ritmine mahkûm kalmayalım; yas, itiraz ve müzakere için **çoğul** sembolik kanallar açılsın.

Bu çerçeve, felci **alternatif pratiğe** çevirir: "başka türlü hareket edememe"yi, **başka türlü hareket etme prototipleri** ile tedavi eder. İtaat bu saydam ve süreli ayarlarda **kısa devre** yapmaz; çünkü araç **afyon** değil, **eşik** olarak kurulur. Füzyonun çözülmesi, "böyle olmalı" cümlesini **kanıt ve sonuç** talebine açmakla başlar: "böyle olmalı, çünkü..." diyebiliyorsak araç norm değil **müzakere ürünüdür**. Teşhis için pratik göstergeler: **kısmi tatmin cümleleri** ("usulen bitti"), **beklenti bağımlılığı** ("kalkansız yürünmez"), **ikonik kilit-imgelerin** kalıcılığı (her gerilimde siren gibi çalan fotoğraflar) ve **kalıcı kuşku** ("yine kapanır mı?"). Bu sinyaller artıyorsa, ayar **aşırıdır**; konfor kazancı, normatif maliyeti aşmaktadır. Heterobilim Okulu'nun önerdiği basit ama derin kural: **Araçlar süreli ve saydam olacak; haklar, araçların üstünde duracak; epistemeler müzakere masasında çoğalan odaklara ayrılacak**. O zaman tekinsiz, bastırılacak bir fazla değil, **yenilik ve onarım** için "eşiğe çağrı" hâline gelir; felç çözülür, itaatin yerini **katılımcı ritim**, füzyonun yerini **canlı müzakere** alır.

Vaka Analizleri

Hukuk/Etik — İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilme: "Törenleşmiş Adalet" ve Kapanış Hissi

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreci, Türkiye'de yalnızca bir **idari işlem** değil, aynı zamanda adaletin **ritüelleşmiş bir sahnesi** olarak tezahür etti. Karar zinciri, hukukun teknik kanallarından ilerlerken adım adım **törenleşti**: Resmî Gazete'deki duyurudan yüksek yargının onay cümlelerine, kamuoyuna yayılan "kesinleşti" vurgusuna kadar her aşama, bir **kapanış hissi** üretmek üzere kurgulanmış gibiydi. Kamu, haber bültenleri ve resmi açıklamalar aracılığıyla "hukuken sonuç" mesajını aldı; dosyanın içerdiği toplumsal şiddet, eşitsizlik ve öfke gibi **tekensiz** unsurlar, hukukî usulün soğuk diline **sönümlenerek** dahil edildi. Yani mesele çözüme değil, **ritme** kavuştu: yargı, şiddetle doğrudan yüzleşemediği yerde, onu **karar estetiği** aracılığıyla formatladı. Bu da, Heterobilim Okulu'nun "kurumsal sönümleyici" dediği mekanizmanın hukuk içindeki klasik bir örneğidir.

Karar metinleri, kelime düzeyinde bile bu sönümleyici işlevi taşır. "Usulüne uygun olarak", "yetki kapsamında", "idari takdir yetkisi dâhilinde", "mahkememizce incelenmiştir" gibi kalıplar, **kapanışın gramerini** üretir. Bu kalıplar birer nötralizasyon aracıdır; duyguya değil **düzene** konuşurlar. Walter Benjamin'in "estetğin politizasyonu" eleştirisinden tersine, burada **adaletin estetizasyonu** vardır: karar, biçimsel güzelliğiyle ikna eder, içerdiği etik çelişkiyi **ritmik bir akışa** dönüştürür. Yargı dilinin soğuk profesyonelliği, bir **tören dili** gibi işler; törende duygu değil, **protokol** konuşur. Böylece adalet, deneyimden çıkarılıp temsile taşınır — sarsıntının sıcaklığı törensel bir serinliğe dönüşür.

Bu süreç, "hakikatin yönetilmesi" dediğimiz şeyin **etik boyutunu** da görünür kılar. Şiddet, kadın bedeni, kamusal güvenlik ve devletin koruma yükümlülüğü gibi yüksek gerilimli konular, metinsel bir **idare tekniği** içinde **temizlenir**. Karar, bir tür **dilsel dezenfektan** gibi çalışır: hem yasal hem estetik temizlik sağlar.

Toplum, metin üzerinden **kapanış hissiyle rahatlar**, çünkü usul tamamlanmıştır; ama bu rahatlama, **adalet duygusuyla açılan mesafenin** büyümesi anlamına gelir. İşte bastırma ekonomisi burada devreye girer: kısa konfor, uzun vadeli **etik artığa** dönüşür. Bu artık —adaletle kapanış arasındaki fark— sistemin belleğinde kalır ve ileride başka bir dosyada, başka bir travmada **geri dönüş** yapar. Çünkü bastırılan tekinsizlik, hukukî ritüellerle sonsuza dek tutulamaz; yalnızca **geciktirilir**.

Bu bağlamda "törenleşmiş adalet", Foucault'nun yönetimsellik, Benjamin'in estetizasyon, Byung-Chul Han'ın psikopolitika kavramlarının kesiştiği noktada durur. **Foucault** için hukuk, iktidarın duygusal değil **istatistiksel** yüzüdür: düzeni sürdürmek için risk ve davranışları idare eder. **Benjamin**'de her tören, **şiddetin temsilini** yeniden üretir; bu yüzden her "kapanış", aslında bir "yeniden açılış"tır. **Byung-Chul Han**, çağdaş yönetimi, "negatif yasak"tan "pozitif performans"a dönmüş bir iktidar olarak tanımlar: adalet duygusu değil, **usulün tamamlanma duygusu** topluma ödül olarak sunulur. Bu çerçevede, İstanbul Sözleşmesi vakası, yalnızca bir hukuk olayı değil, **sönümleyici bir performans** olarak okunmalıdır.

Sürecin duygusal topografyası da felç → itaat → füzyon döngüsünü açık biçimde izler. **Felç**, "mesele bitmiştir" cümlesinde kendini gösterir; toplumun büyük kesimi, karara karşı **eylemsel donma** yaşar, çünkü usul tamamlanmışsa "yeniden açmak" anlamsız görünür. Bu felç, ardından **itaate** dönüşür: "usule uyuldu" cümlesi, hem devlete hem de hukuk kültürüne duyulan içsel güvenin yeniden üretimidir. İtaatin tekrarıyla **füzyon** oluşur: kararın dili, kolektif bilince **yerleşir**; "yargı böyle işler", "mevzuat budur" gibi cümleler, hafızada **normatif kabuk** haline gelir. Ancak bu kabuğun altında, **artığın büyüdüğü** fark edilir: şiddet mağdurlarının sesi duyulmadıkça, metnin ürettiği kapanış hissi, toplumsal düzeyde **etik bir yankı boşluğu** yaratır. O yankı, yeni bir kriz ya da dava olduğunda, **geri dönüş** biçiminde patlar.

Hukukun işleyişinde törenleşme, yalnızca sembolik bir biçim değil, **epistemik bir stratejidir**. Çünkü hukuk, duygusal fazlalığı değil, **ölçülebilir akılı** sever. Ancak tam da bu akıl, bazen duygunun temsilini **delil** değil **rahatsızlık** sayar. Böylece yargı, insanî olanı soğutur; ama bu soğuma, etik bir yan etki üretir: adaletin "canlı sesi" törende yankılanmaz. **Heterobilim Okulu** açısından bu, tekinsizin kurumsal yüzüdür: hukuk, çıplak sarsıntıyı doğrudan taşıyamadığı için onu **ritüel biçimlere** dönüştürür; ama her ritüel, içerdiği anlamı **eriterek** işler. Bu da "konforlu unutmaya" yaratır.

Yine de çözüm, sönümleyiciyi yıkmak değil, **ayarlarını müzakereye açmaktır**. Hukukun ritmini tamamen serbest bırakmak kaosa yol açar; ama ritmin **toplumsal denetimi** mümkün kılınabilir. Somut olarak, (i) karar metinlerinin gerekçelerinde **etik analiz** bölümleri yer alabilir; (ii) yüksek yargı kararları, "kadın/çocuk/engelli/azınlık" etkisi açısından **kamusal etki analizi**yle desteklenebilir; (iii) duruşmaların kamusal erişimi, **açık veri** ilkesiyle yeniden düzenlenebilir; (iv) usul reformları, yalnız hukukçuların değil, **sivil toplum ve etik konseylerinin** müzakere ettiği çok-merkezli platformlarda tartışılabilir. Bu yöntem, ritüeli **saydamlaştırır**; sönümleyiciyi **eşik** kılar.

Sonuç olarak İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme süreci, **törenleşmiş adaletin bastırma ekonomisini** çıplak biçimde göstermiştir. Kapanış hissi, adalet duygusunun yerini almış; prosedür, etik özün temsilcisi gibi davranmıştır. Bu, kısa vadede kurumsal konfor yaratmış, ama uzun vadede **toplumsal hafızada artığı büyütüştür**. Çünkü bastırılan, geri döner: ertesi gün başka bir dosyada, başka bir adaletsizlikte, başka bir kadının çılgılığında. Heterobilim Okulu'nun diliyle, bu tür sönümleyicilerle çalışan hukuk, **tekinsizliği yok etmez; yalnızca yankısını erteler**. Ve her erteleme, yankıyı daha kalın, daha rahatsız edici kılar — adalet artık prosedürle değil, **vicdanla yeniden kurulana kadar**.

Piyasa/Finans — KKM: "Finansal Amortisör, Ahlâkî Tehlike"

Kur Korumalı Mevduat (KKM) programı, Türkiye'nin finansal tarihinde sadece bir **ekonomik araç** değil, aynı zamanda bir **kurumsal sönümleyici** olarak tasarlandı. Şokun çıplak enerjisini, yani döviz piyasasındaki ani ve sistemik dalgalanmayı, doğrudan karşılamaktan çok, **ritmini kısarak yönetmeyi** amaçladı. Başlangıçta niyet açık görünüyordu: finansal sistemi korumak, panik duygusunu bastırmak, dövize yönelen birey ve kurumların davranışlarını **zaman içinde dengeli hale getirmek**. Ne var ki, her sönümleyici gibi KKM de kısa vadede konfor sağlarken, uzun vadede **bastırma ekonomisinin** klasik belirtilerini göstermeye başladı: belirsizlik ertelendi, ama ortadan kalkmadı; risk paylaşıldı, ama **şeffaflaşmadı**; rahatlama üretildi, ama **öğrenme ertelendi**.

Kronoloji ve Niyet: "Amortisör"ün Kurulumu

KKM, kur şokunun zirvesinde, piyasanın rasyonel davranış sınırlarını aşarak **duygusal ekonomiye** dönüştüğü bir momentte devreye alındı. Döviz yönelmiş sermaye hareketleri, finansal alanın kontrol edilemez bir korku coğrafyasına dönmüştü. Hükümet, bu korkunun doğrudan yüzeyde kalmaması için bir **amortisör** kurdu: bireyin döviz riskini üstlendi, getiriye garanti altına aldı. İlk duyuru, "istikrar" kelimesini temel retorik olarak taşıyordu — piyasaya bir "konfor sinyali" verilmişti. Takip eden haftalarda, düzenleyici otoriteler yeni kılavuzlar yayımladı; bu düzenlemeler, sistemin **kaliciliğini değil geçiciliğini** ima etse de, piyasa tarafından "sabit bir kalkan" olarak algılandı.

Bir yıl içinde tablo değişti: kalkan işlevini kısmen yitirdi, çıkış planı duyuruldu, "normalleşme" söylemi devreye girdi. Böylece sönümleyici **amortisör olmaktan çıktı, tasfiye rejimine** geçti. Ancak bu geçişin duygusal karşılığı başka bir şeydi: piyasa aktörleri, "artık o kalkan yok" cümlesini bir kayıp, bir terk edilme gibi okudu. Çünkü KKM, kısa sürede yalnızca finansal bir araç değil, **güven duygusunun sembolü** olmuştu. Sönümleyici çekildiğinde, yalnız ekonomi değil, **konfor anlatısı** da çözüldü.

Maliyet/Çıktı: Konforun Ekonomik Hafızası

KKM'nin kısa vadeli çıktısı göz kamaştırıcıydı: döviz kuru bir süre istikrarlı seyretti, mevduat dönüşleri hızlandı, yatırımcı davranışları öngörülebilir hale geldi. Fakat bu istikrarın bedeli görünmez bir şekilde birikmeye başladı. Bütçe üzerindeki gölge maliyet, Merkez Bankası rezerv politikalarının opaklaşması, sistemin yapısal riskleriyle birlikte "maliyet hafızası"nı oluşturdu. Bu hafıza, artık bir sayı değil, **toplumsal bir alışkanlık** hâline geldi: "Devlet, riskin son eşliğidir." Yani sönümleyici, işlevsel olmaktan çıkıp **ideolojik bir kalkan** haline geldi.

Piyasalar bu konforu içselleştirdi; "devlet amortisör olur" inancı, bir süre sonra **kalkansız hareket edememe sendromuna** dönüştü. Yani konforun kendisi, risk algısını zayıflattı. Birey ve kurumlar, artık piyasanın temel ilkesine — **belirsizlikle başa çıkabilme** becerisine — güvenmiyordu. Sönümleyici, yalnız ekonomik değil, **psikolojik bir felç** üretmişti.

Moral Hazard: Kamusal Risk, Özelleşmiş Getiri

KKM'nin ikinci evresi, klasik bir **moral hazard (ahlâkî tehlike)** örneği olarak okunabilir. Risk, kamusalıştı; getiri, özelleşti. Devlet, bireyin döviz riskini üstlenirken, birey, kendi rasyonel davranış sınırlarını terk etti. Bu, bir süre sonra "devletin sonsuz güvenliği" mitini doğurdu. Oysa ekonomi, sürekli riskle yaşamayı öğrenen bir organizmadır; bu öğrenme kesildiğinde sistem reflekslerini kaybeder. Bu nedenle, Heterobilim Okulu'nun ifadesiyle, **sönümleyici konfor ideolojisi** üretmeye başladı: "Kalkan varsa risk yok."

Kısa vadede bu söylem rahatlatıcıydı; ama uzun vadede **felç** üretti. Felç, "artık kendi başıma hareket edemem" duygusudur. Böylece itaat doğdu: piyasa, kendi özerk zekâsını bırakıp "otoritenin ritmine" teslim oldu. Bu itaat, tekrarlandıkça **füzyona** dönüştü: kalkanın varlığı, artık ekonomik değil, **ahlâkî bir norm** gibi algılanmaya başladı. "Devlet korur." "Sistem bilir." "Biz hesap etmeyiz, güven duyarız." Bu, Byung-Chul Han'ın "psikopolitika" dediği şeyin tam karşılığıydı: dışsal baskı yoktu; denetim, **gönüllü teslimiyet** biçiminde içselleşmişti.

Bastırma Ekonomisi ve Geri Dönüş

KKM'nin bastırma ekonomisi, kısa vadeli konforun uzun vadeli artığa dönüşmesiyle çalıştı. Bastırılan şey, "piyasa ile yüzleşme" kapasitesiydi. Döviz riskiyle yaşamak, ekonomi için bir **muhakeme pratiğidir**; o risk, sistemi diri tutar. Kalkanla birlikte bu pratik askıya alındı. Böylece, bastırılan **öğrenme yeteneği**, artığa dönüştü: piyasa şoku azaldı ama belirsizlik **yapısallaştı**. KKM kaldırılmaya başlandığında bu artığın geri dönüşü sert oldu: "Neden vardı, niçin bitti?" soruları hem ekonomik hem etik bir yankı taşıyordu. Her soru, aslında **unutulmuş risk hafızasının** sesiydi.

Geri dönüş, sadece bir ekonomik dalgalanma değil, **vicdanî bir hatırlamaydı**: "Kalkansız da ayakta durabilir miydik?" sorusu, piyasanın kendi özgürlüğüne duyduğu korkuyu açığa çıkardı.

Sönümleyici Okuması: Konforun Estetiği

KKM'nin en dikkat çekici yönlerinden biri, bir finansal mekanizmanın **estetik** bir dile dönüşmesidir. Rakamların ardında, düzenleyici otoritelerin açıklamalarında tekrarlanan "istikrar", "güven", "kalkınma", "dengeli büyüme" ifadeleri, ekonominin dilini **duygusal bir sahneye** çevirdi. Bu sahne, Heterobilim Okulu'nun "estetik sönümleyici" kavramıyla birebir örtüşür. Prosedür, bir dilsel tiyatroya dönüşür; cümlelerin tonu, kararların etkisini yönlendirir. Böylece, **ekonomik hakikat** yerini **hikâyeleştirilmiş konfora** bırakır. Bu anlatı, bir "konfor ideolojisi" üretir: geçici araçlar kalıcı inanca dönüşür, risk yerine **ritüel** devreye girer. Ancak ritüel, tıpkı hukuktaki törensellik gibi, **öğrenme yerine tekrar** üretir. Oysa finans, tekrar değil, **dönüşüm** ister.

Etik ve Epistemik Çıkarım

KKM örneği, yalnızca finansal değil, epistemik bir vaka olarak okunmalıdır. Çünkü burada yönetilen şey, sadece para değil; **bilgi, güven ve beklentidir**. "Devlet her zaman korur" cümlesi, aslında epistemik bir önermedir: bilginin merkezini tekleştirir, eleştiriyi **tehlike** sayar. Bu nedenle Heterobilim Okulu'nun yaklaşımı nettir: sönümleyici, bilgi tekeline dönüşmeden çalışmalıdır. Araç, **saydam, süreli, geri döndürülebilir** olmalıdır.

Bu ilkelere göre, KKM benzeri enstrümanlar (i) belirli bir zaman eşliğinde otomatik olarak devre dışı kalmalı,

(ii) **kamusal etki analizi** ve **bağımsız denetim** raporlarıyla desteklenmeli, (iii) kaldırıldığında **post-mortem**¹⁷ raporla kamuya açıklanmalıdır. Ancak bu şekilde konfor, afyon olmaktan çıkıp **öğrenme eşiği** haline gelir.

Sonuç: Konforun Ahlâkî Bedeli

KKM, teknik olarak bir **amortisör**, sosyolojik olarak bir **ritüel**, psikopolitik olarak bir **felç üreticisi** oldu. Başlangıçta şoku yumuşattı, sonunda hareket kabiliyetini köreltti. Heterobilim Okulu'nun dilinde bu vaka, modern finansın "tekinsizliğini yönetme" biçimlerinden biridir: riskin çıplaklığına tahammül edemeyen toplumlar, konforu **meşruiyet biçimine** dönüştürür.

Ama her konfor, bir unutmaya taşır; unutilan, geri döner. Kalkanın çekildiği gün, piyasa sadece dalgalanmadı — **hafızası geri geldi**.

Ve belki de o gün, ekonomi yeniden **etik bir soru** sormayı öğrendi:

"Korkunun yerine ölçü, güvenliğin yerine müzakere koyabilir miyiz?"

İşte bu soru, KKM'nin ardında kalan tekinsiz yankıdır: devletin sönümleyici aygıtı, toplumun vicdanında hâlâ titreşmektedir.

Akademi/Görüntü Siyaseti — Boğaziçi'nde "Kelepçe": Kilit-İmge ve Sessiz Sızıntı

Boğaziçi Üniversitesi'nde rektör atamasına yönelik protestoların sembolüne dönüşen **"kapıya kelepçe"** sahnesi, Türkiye'de son on yılın en güçlü *tekinsiz imgesidir*. O fotoğraf, bir kapıyı değil, bir **zihniyet geçidini** kilitlemiştir. Birkaç saniyelik bir müdahale, yıllara yayılan bir sembol üretti; çünkü o an yalnızca bir "güvenlik önlemi" değildi, **düşüncenin mekânına yapılan fiziksel bir müdahaleydi**. Kapı, artık geçiş değil, durdurma işlevi kazanmıştı. Bu jest, Heterobilim Okulu'nun "kurumsal sönümleyici" kavramını kusursuz biçimde somutlaştırır: şiddet kullanılmaz, ama enerji kısılır; yasak ilan edilmez, ama sınır yeniden çizilir.

Kronoloji ve İmgenin Doğumu

Ocak 2021. Üniversite kapısı önünde toplanan öğrenciler ve öğretim üyeleri, demokratik temsil ve özerklik taleplerini dile getirirken, bir polis memuru büyük metal kapıya **kelepçe takıyor**. Bu basit eylem, birkaç saniye içinde çekilen bir fotoğrafla ulusal gündeme düşüyor. Gazetelerde, sosyal medyada, televizyonlarda aynı kare dönüp duruyor: iki demir kanat birleşmiş, arasına ilıştırılmış gümüş rengi bir kelepçe. Görselin gücü, *niyetin ötesine taşarak* sembolik bir anlam örgüsü kuruyor. Kapının iki kanadı — devlet ile üniversite, iktidar ile bilgi, güvenlik ile özgürlük— bir anda birbirine bağlanıyor.

Bu imge, yalnızca bir "güvenlik önlemi" değil, **görsel bir mühürdür**. Kamusal-simgesel bir alan, mekanik bir jestle disiplin altına alınmıştır. Kapının önünde duran öğrenci, artık "kamusal özne" değil "erişim nesnesi"dir. O andan itibaren kampüsün semantiği değişir: "geçiş" yerine "izin", "aidiyet" yerine "kontrol", "özerklik" yerine "güvenlik". Görüntü, fiziksel bir durumu temsil etmekle kalmaz, **dilsel ve duygusal rejimi de yeniden üretir**.

¹⁷ **Post-mortem**, bir ekonomik aracın **sonrası üzerine yapılan şeffaf, denetimli, kamusal otopsidir** — geçmişi kapatmak değil, ondan ders çıkarmak için yapılır.

Hafıza Sosyolojisi: Kilit ve Sızıntı

"Kilit" motifi, insan hafızasında güvenlik ile tutsaklık arasındaki o eski gerilimi taşır. Kapı, normalde geçiştir; ama kilitlendiğinde hem dışarıyı hem içeriği *tutsaklaştırır*. Bu yüzden "Boğaziçi kelepçesi", bir nesne değil, bir **hafıza rejimi**dir. Sosyolojik olarak bu imge, aidiyet duygusunu aşındırır. Üniversite bir ev olmaktan çıkar, **denetim alanına** dönüşür. Öğrenci, araştırmacı, akademisyen artık "içeride" değildir; her an "dışarı atılabilir" sınırdadır.

Hafıza sosyolojisi açısından bakıldığında, bu tür imgeler *travmatik sabitler* oluşturur. Pierre Nora'nın "lieux de mémoire"sı (hafıza mekânı) burada negatif biçimde işler: kapı bir hafıza mekânıdır, ama hatırlama değil **susturma** üretir. Her yeni kriz anında o imge yeniden dolaşıma girer; tıpkı bir **siren** gibi, geçmişin bastırılmış anılarını çağırır. Kapı önünde yapılan her açıklama, o eski görüntünün gölgesinde kalır.

Böylece "sızıntı" başlar. Kurumun dili, kendi içinden sızır: açıklamalar temkinli, eylemler törpülenmiş, sesler kısılmıştır. Bu sızıntı, bir çeşit **akademik bastırma ekonomisi**dir. Üniversite, eleştirel enerjisini doğrudan ifade edemez; onu komisyonlara, yönetmeliklere, e-posta bildirimlerine, kapalı toplantı notlarına taşır. Eleştiri, sistem tarafından *soğutulur*.

Sönümleyici Okuması: Soğutma Mekanizması

Boğaziçi vakası, sönümleyicinin nasıl çalıştığını çıplak biçimde gösterir. Burada şiddet, fiziksel değil **prosedürel**dir. Eleştirel enerji —öğrenci forumlarından, öğretim üyelerinin yürüyüşlerinden, akademik bildirilerden yükselen o etik sıcaklık— usul diline çekilerek **soğutulur**. Prosedür, etik bir ısı değiştirici gibi davranır: "İzin alınmadı", "yetki dahilinde değil", "yönetmelik gereği" gibi ifadeler, vicdani bir talebi idari bir formata dönüştürür.

Bu dönüşüm, Michel Foucault'nun "yönetimsellik" kavramıyla örtüşür: iktidar, artık yasak koymaz; **norm üretir**. Boğaziçi'nin kapısına takılan kelepçe, tam da bu dönüşümün *görsel eşik* noktasıdır. İktidar artık dışarıdan değil, **görünür düzen** üzerinden işler. Görüntü, gözetimin yerine geçer; fiziksel baskı yerine **estetik disiplin** devreye girer. Herkes fotoğrafı görmüştür; kimse tekrarını istemez. Bu yüzden otosansür başlar: düşünce, kendi ritmini kısar.

Bu süreç, Heterobilim Okulu'nun "bastırma ekonomisi" çerçevesinde okunabilir: bastırılan özgürlük, kısa vadede düzen sağlar, ama uzun vadede *etik artık* üretir. Bu artık, sessizlikle dolu bir bellektir. Yıllar sonra başka bir kampüste, başka bir öğrenci eyleminde, o görüntü yeniden dolaşıma girer; kapı, yine kapı olur — ama anlamı çoktan **politikleşmiştir**.

Felç-İtaat-Füzyon: İmgenin Psikopolitik Döngüsü

"Kelepçe" fotoğrafı, kolektif bilinçte önce **felç** üretir: "Kapı kapalı." Bu cümle, fiziksel bir tespitten fazlasıdır; bir ruh hâlidir. "Kapı kapalı" demek, "başka türlü hareket edemem" demektir. Protestoların ilk şokundan sonra akademi çevresinde hissedilen sessizlik, bu felcin toplumsal versiyonudur. Kapı kapalıysa, söz de içeride hapsolmuştur.

Bu felç, giderek **itaate** dönüşür. Çünkü her felç, konforu da içinde taşır: "Zaten güvenlik böyle uygun gördü." Bu cümle, bireyin vicdanıyla devlet arasındaki gerilimi yatıştırır. Artık mesele etik değil,

idardır. İtaat, kısa vadede düzen sağlar; ama düzen, uzun vadede düşüncenin **kendine sansür** uygulamasına yol açar.

İtaatin sürekliliğiyle **füzyon** başlar: kelepçe normlaşır. Kapı kilitliyse, "kart basarsın", "izin yazısı alırsın", "turnikeden geçersin." Zamanla bu araçlar, yalnızca teknik araçlar olmaktan çıkar, **davranış kalıpları** haline gelir. Akademik beden, ritmini buna göre ayarlar. Öğrenci hareketi turnike ritminde; düşünce üretimi, izin prosedürü hızında ilerler. Böylece kelepçe, fiziki olmaktan çıkıp **psikopolitik bir koda** dönüşür.

Bu kodun birikimi "artık" üretir: sönümlenmiş öfke, yarım kalmış adalet duygusu, ve en önemlisi **susturulmuş kolektif hafıza**. Her yeni rektör ataması, her yeni kriz, bu artığın yankısını çağırır. Siren sesine benzer bir gerilimle geri döner: "Yine mi kapı kapandı?"

Görüntü Siyaseti: Seyredilebilir Tekinsiz

Bu olayın medya ve sanat boyutu, imgenin gücünü daha da karmaşıktırır. "Kelepçe" sahnesi, sosyal medyada ironik paylaşımlara, sergilere, dijital kolajlara konu oldu. Her yeniden üretim, hem eleştiri hem de **tekrar** üretti. Görüntü, eleştirinin malzemesi olurken, aynı zamanda **normalleşmenin aracına** dönüştü. Jean Baudrillard'ın *Simülaklar ve Simülasyon*'da söylediği gibi, "temsiller artık gerçeğin yerini alır." Kapıdaki kelepçe artık "gerçek bir olay" değil, bir **hiper-gerçek ikondur**.

Sanat çevreleri bu imgeyi yeniden yorumlarken, akademinin dışındaki kamusal hafıza onu "alışılmış" hale getirdi. Herkes gördü, paylaştı, tartıştı — ve unuttu. Tam da Baudrillard'ın işaret ettiği gibi: "görölmek, unutulmanın ön şartıdır." Bu unutma biçimi, tekinsizin seyredilebilir hale gelmesidir. Çünkü çıplak sarsıntıya uzun süre bakmak rahatsız eder; o yüzden toplum, görüntüyü ironikleştirerek **duygusal mesafe** kurar.

Geri Dönüş ve Hafıza Politikası

Geri dönüş, kelepçenin kendisiyle değil, *anlamıyla* ilgilidir. Aradan geçen yıllara rağmen, her yeni kriz anında "Boğaziçi'nin kapısı" metaforu yeniden gündeme gelir. Bu, imgenin bastırılmadığını, yalnızca **format değiştirerek** yaşadığını gösterir. Şimdi "kapı" bir metafordur: eğitimde eşikler, erişim kısıtları, bilgiye sınırlar... Her biri o imgenin yankısıdır.

Bu geri dönüş, sadece politik değil, **pedagojik** bir olaydır. Çünkü o imge, üniversiteyi yalnız bilgi üretim mekânı değil, **hafıza üretim mekânı** haline getirmiştir. Boğaziçi olayı, Türkiye akademisinde sessizce işleyen bir bilinçaltı bırakmıştır: "Düşüncenin kapısı kapatılabilir." Bu cümle, kurumsal değil, **varoluşsal** bir kaygıdır.

Etik Çözümleme: Kapının Yeniden Açılması

Çözüm, elbette fiziksel kelepçeyi sökmek değildir. Asıl mesele, **kültürel kelepçeyi çözmektir**. Bunun için (i) akademik özerkliği yalnız hukuki değil, **etik ilke** olarak yeniden kurmak, (ii) eleştirel enerjiyi prosedür değil, **diyalog** üzerinden yönetmek, (iii) güvenlik söylemini "hakikat koruması"yla dengede tutmak gerekir. Üniversite, devlete rağmen değil, **devleti dönüştürerek** özgürleşir. Çünkü devletin gerçek güvenliği, eleştirinin canlı kalmasıdır.

Boğaziçi kelepçesi, Türk akademisinin aynasıdır: camda çatlak vardır, ama hâlâ ışık geçer. Ve o ışık, her yeni kuşakta aynı soruyu yakar: **"Bir kapı kapanırken, düşünce nereye gider?"**

Medya/Dijital Rejim — Deprem Günlerinde Twitter Kısıtı: Seyirlikten Kesintiye

6 Şubat 2023 sabahı, Türkiye'nin güneyinde iki büyük deprem yaşandığında, ülke yalnızca sarsıntının değil, aynı zamanda **dijital tekinsizliğin** merkezine girdi. Art arda yıkılan binalar, enkazdan gelen yardım çağrıları, sosyal medyada paylaşılan konumlar, mesajlar, görüntüler... Herkes, her şeyle aynı anda bağlıydı. Dijital alan, bir anda hem **yasın hem dayanışmanın** mekânına dönüştü. Fakat birkaç saat sonra, bir "sessizlik" başladı: Twitter'a erişim kısıtlandı. Deprem en sıcak anlarında, binlerce insanın yardım çağrısı yaptığı, koordinasyon kurduğu platform bir anda **karardı**. Bu olay, Türkiye'de dijital rejimin **tekinsiz yönetim biçimini** açığa çıkaran kırılma anıdır.

Kronoloji ve Etki: Dijital Afet, Görünmez Kesinti

Kısıtlama ilk olarak yerel ağlarda hissedildi; kullanıcılar mesaj gönderemiyor, yardım koordinasyonu kesiliyor, haber akışı yavaşlıyordu. Bağımsız internet ölçüm kuruluşları birkaç saat içinde durumu doğruladı: erişim, belirli operatörler düzeyinde sistematik biçimde kısılmıştı. Yetkililer, "dezenformasyonla mücadele" gerekçesini öne sürdü. Ancak zamanlama ironikti: insanlar enkaz altından Twitter üzerinden seslerini duyururken, **sönümleyici** devreye girmişti.

Twitter'ın yeniden açılması birkaç saat sürdü, ama **hasar kalıcıydı**. Çünkü afet zamanında geçen her dakika, **ahlâkî zaman**dır; orada bilgi akışı, hayat kurtarma zincirinin bir halkasıdır. Bu zincirin kopması, yalnızca teknik değil, **etik bir kırılmadır**. Afetin ritmi değişti: paylaşımlar yavaşladı, koordinasyon zayıfladı, öfke birikti. Platform yeniden erişilebilir olduğunda, güven duygusu çoktan sarsılmıştı. "Kapanabilir" olasılığı, kolektif bilinçte **kalıcı bir gölgeye** dönüştü.

Kriz İletişimi ve Duygu Ritmi: Dijital Sönümleyici

Kısıtlama olayı, çağdaş **kriz yönetimi** mantığının dijital bir örneğidir. Devlet, bilgi fazlasını —yardım çağrılarının, eleştirilerin, görüntülerin oluşturduğu kaotik veri akışını— "düzenlemek" için, platformun ritmini kısar. Bu bir yasak değil, **dijital sönümlemedir**: çıplak tekinsiz (yani acı, öfke, çıplak gerçeklik) doğrudan görülmesin, **ölçülü biçimde hissedilsin**. Böylece afetin kendisi değil, temsil biçimi yönetilir.

Foucault'nun "biyopolitika" kavramı burada dijitalleşir: iktidar artık bedeni değil, **veri akışını** yönetir. Depremde bilgi, hayat kadar değerlidir; o bilgiye müdahale, bedene dokunmadan kontrol üretir. Byung-Chul Han'ın "psikopolitika" analizine göre, modern iktidar yasak koymaz, **duyguyu ayarlar**. Twitter kısıtlaması da budur: öfkenin yoğunluğu düşürülür, dayanışmanın temposu yavaşlatılır, "uygun içerik" retoriğiyle bir **dijital rahatlama** sağlanır. Bu rahatlama, gerçek felci gizler.

Bu noktada Roland Barthes'ın "seyirliklik" (spectacle) eleştirisi hatırlanabilir: afetin görüntüsü, seyirciyi eylemsiz kılar. Oysa bu kez tersine bir sahne vardır —seyirlik kesilir, sessizlik üretilir. İnsanlar artık izleyemez, paylaşamaz, çağrıya ulaşamaz. Barthes'ın "punctum" dediği o delici gerçeklik, platformun duvarına çarpar. **Gerçeklik, sansürün sessizliğinde yankılanır**.

Bastırma Ekonomisi: Konforun Bedeli

Kısıtlama anında, sistem bir tür **bastırma ekonomisi**yle çalıştı. Şiddetli sarsıntının yarattığı bilgi dalgası, teknik cihazlar aracılığıyla bastırıldı; kamusal duygu akışı bir tür "güvenlik filtresi"nden geçirildi. Kısa vadede kaos azaldı; ama uzun vadede büyük bir **etik artık** doğdu. Çünkü bu bastırma, felaketin gerçekliğini azaltmadı —yalnızca **görülme biçimini değiştirdi**.

Yani sistem, çıplak hakikati doğrudan taşımak yerine, onu "uygun çerçeveye" yerleştirdi. Bu, Hannah Arendt'in deyimiyle "hakikatin idari formatlanması"dır. Gerçek, politik olarak taşınamayacak kadar keskinleştiğinde, **sönümleyici** devreye girer. Böylece hakikat değil, **ritim** yönetilir.

Bu ritim, her krizde yeniden programlanır. Tıpkı ekonomi politikadaki KKM örneğinde olduğu gibi, burada da kısa vadeli konfor — "panik olmuyoruz" — uzun vadeli bir **güvensizlik hafızası** yaratır. Artık herkes bilir: kriz anında erişim kapanabilir. Bu bilgi, bir sonraki krizde davranışları şekillendirir. İnsanlar, mesaj atarken bile "nasıl olsa kesilecek" duygusuyla yazmaya başlar. Bu, psikopolitik bir *felçtir*.

Felç–İtaat–Füzyon: Kesintinin Döngüsü

Deprem kısıtlaması, tekinsizin kurumsal döngüsünü harfi harfine izler: **felç → itaat → füzyon**.

- Felç:** "Ulaşamıyoruz." Bu cümle, yalnız teknik bir aksaklık değil, bir varoluş ifadesidir. İnsanların sesini duyuramaması, dijital bedensizliğin acısını açığa çıkarır. Herkes bilir ki o anda birileri enkaz altındadır, ama sesleri veri olarak bile geçmemektedir.
- İtaat:** Kısa süre sonra "Bekleyin, teknik bir düzenleme yapılıyor" açıklamaları gelir. İnsanlar bekler. Beklemek, burada **itaat biçimidir**. Çünkü sistem, "şu anda konuşma sırası sende değil" demektir. Ve insan, hayatta kalma dürtüsüyle bile bu buyruğa boyun eğer.
- Füzyon:** Zamanla bu durum normlaşır. Toplumsal akıl, "krizde platform kapanabilir" cümlesini içselleştirir. Artık bir *olasılık* değil, *önkabal* haline gelir. İnsanlar, kriz anında bile refleks olarak "VPN açalım" demeye başlar. Bu, özgürlüğün refleks değil, **prosedür** haline gelmesidir.

Bu döngü tamamlandığında, tekinsiz bastırılmış sayılmaz —**kurumsallaşmış** olur. Herkesin hafızasında "yine olur mu?" sorusu kalır; o soru, rejimin sessiz sirenidir.

Dijital Sönümleyici Olarak Platformlar

Twitter gibi platformlar, afet anlarında yalnız iletişim değil, **varlık tanıklığı** işlevi görür. "Buradayım" cümlesi, hem bilgi hem kimliktir. Kısıtlama bu kimliği askıya alır. Artık kullanıcı, sadece "görünmez" değil, "yok"tur. Böylece platform, Michel Serres'in "gürültü teorisi"ndeki gibi çalışır: gürültü sinyali boğar, ama aynı zamanda **iktidarın işaretidir**. Gürültüyü kim susturabiliyorsa, bilgi de ondadır.

Bu durumun etik sonucu açıktır: afet anında bilgiye erişim, **insan hakkıdır**. Kısıtlama, bilgi akışını değil, *dayanışma akışını* keser. Devletin "düzen" adına uyguladığı her dijital filtre, bir yandan krizi yönetirken öte yandan **kamusal vicdanı** soğutur. Çünkü dayanışma, artık "koordinasyon sorunu" değil, "protokol" haline gelir.

Bu sönümleyici yapı, medya tarihindeki bir kırılmayı temsil eder: kamusal yayıncılıktan dijital gözetim rejimine geçiş. Artık haber yalnızca "ne oldu"yu değil, "ne kadar görünmeli"yi de belirler. Afet

anında “görülmesi gereken” seçilir, geri kalanı sansürlenir. Böylece medya, **tekinsizi temsil eden** değil, **tekinsizi ehlileştirilen** bir aygıt dönüşür.

Geri Dönüş: Sessizlikten Yankıya

Bu olaydan sonra, her yeni krizde benzer bir gerilim yaşanır. “Yine kapanır mı?” sorusu, hem medya profesyonellerinin hem vatandaşların bilinçaltında yer eder. Bu, klasik anlamda bir sansür korkusu değil, **dijital hafıza** travmasıdır. Çünkü bir kez kesintiye uğrayan iletişim, artık asla eski güvenine kavuşmaz. Geri dönüş, sadece teknik değil, **psikolojiktir**.

Sosyolojik olarak bu geri dönüş, Zygmunt Bauman’ın “akışkan modernlik” kavramını tersine çevirir: akışkan olan artık bilgi değil, **güvensizliktir**. Ağlar, güvenin yerine temkin üretir; bağlantı, özgürlüğün değil, kırılganlığın işareti olur. Böylece dijital rejim, sürekli bir **duygusal hazırlık hali** yaratır: “Her an kapanabilir.” Bu his, medya etiğinin altını oyarken, toplumsal refleksleri de yeniden şekillendirir.

Etik ve Epistemik Sonuç

Deprem günlerindeki Twitter kısıtlaması, bir **dijital yönetimsellik laboratuvarı** olarak okunabilir. Burada test edilen şey, yalnızca ağ dayanıklılığı değil, **toplumsal tahammül sınırıdır**. İnsanlar ne kadar sessizliği tolere edebilir? Kaç saat sonra unutmaya başlarlar? İşte iktidar, bu ölçümleri izler. Ve her yeni kesinti, bir öncekinin normalleşmesine katkı yapar.

Bu olayın epistemik sonucu daha derindir: toplum, bilgiye ulaşamadığında gerçeği değil, **duygusunu yönetir**. Gerçekliği kaybetmek, artık epistemik değil, duygusal bir deneyimdir. İnsanlar gerçeği bilmediklerinde değil, hissedemediklerinde çöküş yaşar. Dijital rejim tam da bu noktada devreye girer: hisleri **programlar**.

Çözüm: Müzakere Edilebilir Erişim

Heterobilim Okulu perspektifinden bakıldığında çözüm, “erişim özgürlüğü” sloganının ötesindedir. Mesele, erişimi mutlaklaştırmak değil, **müzakere edilebilir hale getirmektir**. Şeffaf algoritmalar, bağımsız kriz iletişim konseyleri, afet anlarında otomatik açık kanal protokolleri, ve en önemlisi “bilgi kesintisi etik beyanname.” Devlet, kriz yönetiminde hangi verinin neden sınırlandırıldığını kamusal olarak paylaşmak zorundadır. Böylece sönümleyici, bastırma değil, **geçici denge** aracı haline gelir.

Sonuç: Seyirlikten Kesintiye

Depremde yaşanan dijital sessizlik, bir ülkenin hafızasına kazındı. Çünkü o anda herkes gördü ki, **dijital konforun ardında kırılgan bir sessizlik aygıtı** vardır. Twitter kapanınca yalnız ekran değil, **vicdan** da dondu. Bu yüzden mesele, teknoloji değil, etik ritimdir.

Ve belki de o anın asıl dersi şudur: Gerçek felaket, binaların çökmesi değil — **hakikatin yankısının kesilmesidir**.

Derinleştirilmiş Kuramsal Tartışma: Felçten Füzyona, Konfordan Geri Dönüş

Tekinsizi yalnızca bir **korku nesnesi** olarak okumak, modernliğin en ustaca kurduğu mimariyi — **konforun estetiğini**— görünmez kılar. Oysa burada karşımıza çıkan şey, yalnızca bir ruh hali değil, bir **ekonomi biçimidir**: bastırmanın, sönümlemenin ve biriktirmenin ritmik döngüsü. Modern toplum, tekinsizi yok etmez; onu formatlar, ritmini düşürür, güvenli çerçevelere dağıtır. Böylece rahatsızlık ortadan kalkmaz, yalnızca **hissizleşir**. Freud'un *Das Unheimliche*'sindeki "tanıdık yabancılık" hâli, artık gündelik kurumların çalışma prensibine dönüşmüştür: tanıdık sistemler, yabancı duygular üretir; rasyonel prosedürler, irrasyonel huzursuzluklar biriktirir.

Bu döngünün ilk halkası **felçtir**. Felç, hareketin imkânsızlaşması değil, **alternatiflerin küçülmesidir**. Öznenin ya da kurumun yalnızca bir biçimde davranabileceğine inanması, tekinsizin ilk semptomudur. Felç, özgürlük yanılımasını koruyarak işlev görür; birey "seçtiğini" sanır, ama seçim alanı çoktan tasarlanmıştır. Böylece yönetsel aygıtlar — hukuk, piyasa, medya, akademi— tekinsizi bastırmaz, **ölçer**. Herkes, "uygun tepki eşiği"ne göre koşullanır.

İkinci halka **itaattir**. Felç, korkudan çok, **konfor arzusu** üretir; çünkü hareketsizliğin içinden bir rahatlık çıkar. İtaat, işte bu konforun ahlâkıdır: risk almamanın, sorgulamamanın, hızla uyum sağlamanın etik formu. Foucault'nun *yönetimsellik* kavramı tam da bunu tarif eder: iktidar, zorlama değil, **alışkanlık** olarak işler. Byung-Chul Han'ın "pozitiflik toplumu" dediği düzen, bireyi artık yasakla değil, **öz-motivasyonla** uysallaştırır. Felç, gönüllü hale gelir; itaat, duygusal bir sığınak olur.

Üçüncü halka **füzyondur**. İtaat, tekrarlandığında yalnız davranış değil, **kimlik** üretir. Artık uyum, karakterdir; araç, norma dönüşür; norm, kimliğe karışır. Füzyon, sistemle birey arasındaki sınırın erimesidir. Hukukta "usule uyuldu" cümlesi, finansal sistemde "devlet amortisör olur", akademi "güvenlik gereği", dijital rejimde "erişim geçici olarak kısıtlandı" gibi formüller, hep aynı füzyon dilidir: araçlar eylemi, eylem kimliği, kimlik meşruiyeti üretir. Bu durumda, tekinsiz artık bastırılmış değildir; **içselleştirilmiştir**.

Konfor, bu zincirin görünmeyen yakıtıdır. Konfor hızlıdır, çünkü **farkı silerek** işler. Her şey yumuşatılmış bir "normal"de erir; sıcaklık dengededir, ses filtreden geçmiştir, düşünce törpülenmiştir. Ancak farkın silinmesi, **artık** üretir: söylenmemiş söz, bastırılmış öfke, ertelenmiş yüzleşme. Bu artık, sistemin unutamadığı şeydir. Her şeyin yolunda olduğu söylendiği anlarda bile, o artığın sesi geri döner —bir kriz, bir çöküş, bir protesto, bir görüntü aracılığıyla. Bastırılmış olan geri döner, ama biçim değiştirerek: *etik yankı* haline.

Heterobilim Okulu'nun önerisi, bu döngüyü kırmak değil, **müzakere edilir** hale getirmektir. Çünkü sönümleyici, bütünüyle reddedilirse, sistem kaosa döner; ama müzakereye açıldığında, **öğrenme aygıtına** dönüşür. Çözüm, tekinsizi yok etmek değil, onu *diyalog nesnesi* haline getirmektir. Bunun için üç temel ilke öne çıkar:

- Çoğul epistemeler**: Batı merkezli bilginin tekillik iddiasını çözmek; Anadolu, Doğu ve yerel bilgi gelenekleriyle müzakereyi kurumsallaştırmak.
- Geçici ve saydam araçlar**: Her sönümleyicinin (kalkan, düzenleme, prosedür, algoritma) süresi ve etkisi önceden belirlenmeli, kamusal denetimle uzatılmalıdır.
- İfade, özerklik ve erişim hakkı**: Kriz anlarında bile ifade ve erişim kanalları öncelik olmalı; güvenlik gerekçesiyle susturma, etik sınırla tanımlanmalıdır.

Bu ilkelerle tekinsiz, bastırılacak bir fazlalık olmaktan çıkar; **yaratıcı bir eşiğe** dönüşür. Çünkü tekinsiz, aslında sistemin kendi aynasıdır: nerede bastırma varsa, orada **yeniden düşünme** potansiyeli vardır.

Felç düşünceyi durdurur ama aynı zamanda yeniden başlatır; itaat, geçici bir uyum üretirken eleştirinin ihtiyacını doğurur; füzyon, kolektif kimliğin kaynaşmasında bir enerji yaratır.

Son kertede mesele, tekinsizi yönetmek değil, **dönüştürmektir**. Modern konforun rahatsız edilmesi gerekir ki, vicdan yeniden çalışsın.

Ve belki de en derin sonuç şudur:

Tekinsiz, korkulacak bir boşluk değil; yeni bir anlam mimarisi kurmak için açılmış gizli bir kapıdır.

Karşılaştırmalı Sentez: Ortak Mekanik

Modern Türkiye'nin kriz anatomisine dikkatle baktığımızda, birbirinden bağımsız görünen alanların —hukuk, finans, akademi, medya— aslında **aynı işletim mantığıyla** çalıştığını fark ederiz. Yüzeyde farklı kurumlar, farklı diller, farklı araçlar vardır; fakat derinde, hepsini birbirine bağlayan bir **yönetim dizgesi** işler: **Şok → Sönümleyici → Kısa Etki → Üretilen Artık → Geri Dönüş**. Bu beş halkalı zincir, modernliğin görünmez makinesi gibidir. Her kriz, bu zinciri bir kez daha işletir; her çözüm, bir sonraki krizin tohumunu taşır.

Şok: Düzene Giren Sarsıntı

Her şey bir **şokla** başlar. Şok, yalnızca bir olay değil, bir **ritim bozulmasıdır**: bir depresyon, bir ekonomik dalgalanma, bir protesto, bir mahkeme kararı, bir görüntü. Toplumun normatif zaman akışı bir anda kesilir. Bu kesinti, Freud'un "tekinsiz" tanımında olduğu gibi, tanıdığın şeyin bir anda yabancılaşmasıdır. Devlet, piyasa, akademi, medya —her biri o tanıdık yapıdır; ama şok anında içlerinden yabancı bir enerji taşar. Düzen, kendi içinde **fazlalık** üretir.

Bu anda sistemin refleksi aynıdır: enerjisi soğurmak, titreşimi kısmak, ritmi tekrar **düzenli** hale getirmek. Burada devreye giren şey, Heterobilim Okulu'nun "kurumsal sönümleyici" dediği **araç sistemidir**. Sönümleyici, tekinsizle doğrudan yüzleşmez; onu biçimlendirir, temsil eder, törenselleştirir ya da teknik çerçeveye hapseder.

Sönümleyici: Enerjisi Emip Ritmi Ayarlayan Mekanizma

Hukukta bu sönümleme **prosedürle** yapılır. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme sürecinde, çıplak politik ve etik gerilim "usul" diline çevrilmiştir. Yargı kararlarının tekrar eden formülleri —"yetki", "usul", "sınır", "kesin hüküm"— birer duygusal sönümleyici gibidir. Karar metni, adalet duygusunun çıplak sarsıntısını törensel bir kapanışa dönüştürür. Bu dilde adalet değil, **rahatlama** vardır.

Finans dünyasında sönümleyici **ekonomik amortisör** biçimini alır. Kur Korumalı Mevduat (KKM) uygulaması, döviz şokunu "kalkan" ile emmek için tasarlanmıştır. Burada da aynı ilke işler: doğrudan yüzleşmek yerine enerjisi sistem içinde dağıtmak. Fakat bu dağıtım kısa vadeli konfor sağlar, uzun vadeli **maliyet hafızası** üretir. Kalkan çekildiğinde, sistem yeniden sarsılır; çünkü konfor, risk algısını uyuşturmuştur.

Akademide ve kamusal alanda sönümleme **görüntü ve güvenlik dili** üzerinden işler. Boğaziçi Üniversitesi'nin kapısına takılan "kelepçe", tam da bu mekanizmanın görsel tezahürüdür. Eleştirel enerjisi bastırmak yerine görselleştirir, ama görüntü aynı zamanda bir disiplin üretir: sınırı, geçişi, normu yeniden çizer. Görüntü, şokun enerjisini sembolik forma dönüştürür; düşünsel sarsıntı, estetik biçimde soğutulur.

Medya ve dijital rejimlerde sönümlenme **erişim ve içerik politikalarıyla** yürür. Deprem günlerinde Twitter'a getirilen kısıtlama, çıplak teknesiz —ölüm, çğılık, yardım çağrısı, öfke— doğrudan taşımamak için yapılan bir müdahaledir. Görüntü, ses, veri "uygun ritim"e çekilir; kriz, **seyredilebilir** hale gelir ya da tamamen kesilir.

Kısa Etki: Konforun Ürettiği Tatmin

Sönümlenme, ilk anda rahatlatır. Çünkü düzen yeniden kurulur; gürültü azalır, kaos yatışır. Yargı kararında "konu kapanmıştır" cümlesi, finansal piyasada "kurlarda istikrar sağlanmıştır" açıklaması, kampüste "düzen tesis edilmiştir" bildirisi, dijitalde "platform normale dönmüştür" duyurusu —hepsi aynı **rahatlama formülüdür**.

Bu kısa vadeli tatmin, toplumsal konforun etik biçimidir. Herkes bir nebze soluk alır; ama bu soluk, yüzleşmenin ertelenmesi pahasına alınır. Bastırma ekonomisi bu noktada devreye girer: sistem, kısa vadede konfor, uzun vadede **artık** üretir.

Üretilen Artık: Görünmeyen Birikim

Artık, görünmeyen farktır; kapanış ile adalet, istikrar ile maliyet, güvenlik ile özgürlük, erişim ile tanıklık arasındaki açıklıktır. Bu fark, hemen hissedilmez; hafızada birikir. Yargı kararında "usulen bitmiş" bir mesele, adalet duygusunda açık kalır. Finansal sistemde "denge sağlanmış" görünür, ama kamu borçları artar, beklenti bağımlılığı kalır. Akademide "güvenlik tesis edilmiş" denir, ama hafızada kelepçenin imgesi kalır. Dijital rejimde "erişim açılmıştır" denir, ama zihinlerde "yine kapanır mı?" sorusu asılı kalır.

Bu farklar, tıpkı toprağın altına gömülmüş **enerji cepleri** gibidir. Görünmezler ama sarsıntı anında açığa çıkarlar. Bastırılan şey yok olmaz; form değiştirir. Bir sonraki şokta, eski artığın yankısı geri döner.

Geri Dönüş: Hafızanın Yankısı

"Geri dönüş" burada sadece psikolojik değil, **sosyolojik bir yas** biçimidir. Bastırılan fark, yeni bir bağlamda yeniden belirir. Hukukta, adalet duygusuyla kapanış hissi arasındaki açıklık yeni davalarda, kadın cinayetleri karşısında, "adalet nerede?" sorusuyla yankılanır. Finansal sistemde KKM'nin bastırıldığı kur riski, bir sonraki dalğada daha sert biçimde geri döner. Akademide "kapı kapalı" imgesi, her özerklik tartışmasında siren gibi çalar. Medyada "erişim sorunu", her yeni kriz anında refleksif bir güvensizlik üretir.

Bu döngü, Freud'un "bastırılmış olanın geri dönüşü" teorisinin kurumsal biçimidir. Sistem, kendi bastırıldığını tekrar tekrar sahneye çıkarır. Teknesiz, geri dönüş yoluyla **kurumsal hafızayı** diri tutar.

Ortak Makine: Farklı Dillerde Aynı Ritim

Bütün bu örnekler, aynı makinenin farklı lehçeleridir. Hukukî ritüel kapanış hissi üretir ama adalet duygusuyla fark bırakır; finansal amortisör istikrar sağlar ama maliyet hafızası doğurur; görüntü-güvenlik düzeni disiplin üretir ama unutulmaz imge bırakır; erişim-içerik ayarı kriz ritmini yönetir ama kalıcı kuşku üretir. Her biri kendi "sönümleyici"sini kullanır: karar, kalkan, kelepçe, kısıt.

Bu makine, modernliğin etik ikilemini yansıtır: **hakikat ile huzur** arasındaki gerilim. Modern toplum hakikati taşımaktan çok, huzuru korumayı seçer. Bu seçim, kısa vadede yaşamı kolaylaştırır ama uzun vadede **vicdanı yorar**. Çünkü huzur, sürekli bir bastırma talep eder.

Heterobilimsel Sentez: Müzakere Edilebilir Sönümleyici

Heterobilim Okulu'nun önerisi, bu makineyi parçalamak değil, **ayarlarını müzakereye açmaktır**. Sönümleyici olmadan sistem çöker; ama saydam olmayan sönümleyici, hafızayı boğar. Bu yüzden, her alanda *geri döndürülebilirlik, süre sınırı, kamusal etki analizi, ifade hakkı ve çoğul denetim* ilkeleri uygulanmalıdır. Hukukta "usul" etik denetime açılmalı; ekonomide "kalkan" süreli olmalı; akademi "güvenlik" şeffaflığa bağlı kalmalı; dijital rejimde "erişim" insan hakkı temelli tanımlanmalıdır.

Böylece sönümleyici, yalnız bastırma değil, **öğrenme aracı** haline gelir. Her geri dönüş, sistemin kendi kör noktasını fark etme fırsatıdır. Tekinsiz, yönetilecek bir tehdit değil, **yenilenmenin tetikleyicisidir**.

Sonuç olarak bu dört vaka —İstanbul Sözleşmesi, KKM, Boğaziçi kelepçesi ve Twitter kısıtı— Türkiye'nin farklı yüzeylerinde aynı yapısal ritmi gösterir. Şoktan konfora, konfordan artığa, artıktan geri dönüşe uzanan bu zincir, yalnızca modern devletin değil, modern bilincin de işleyişidir.

Ve Filozof Kirp'i'nin sözüyle bitirelim:

"Her düzen, bir sarsıntının üstüne kuruludur; ama her sönümleyici, gelecekteki yankının sesini de içinde taşır."

Normatif Tartışma: Konforun Bedeli, Hakikatin Maliyeti

Modern toplumun en sinsi paradoksu şudur: insanlar artık yalanla değil, rahatlıkla yönetilmektedir. Bu nedenle temel etik soru "doğru mu, yanlış mı?"dan çok, "ne kadarına dayanabiliyoruz?" sorusuna dönüşür. Heterobilim Okulu'nun kavramsal üçlüsü —tekinsiz, sönümleyici, bastırma ekonomisi— bu soruyu en çıplak hâliyle ortaya koyar: Ne kadar sönümleme, ne kadar çıplaklık? Yasın ne kadarı tören, ne kadarı çiğ acı? Adaletin ne kadarı metin, ne kadarı hakikat? İstikrarın ne kadarı araç, ne kadarı amaç? Güvenliğin ne kadarı görüntü, ne kadarı özgürlüğün zemini?

Bu sorular, konforun ahlâkî sınırlarını belirler. Çünkü konfor sadece fizyolojik değil, epistemik bir kategoridir; bilgiyle, dil ile, temsil ile ilgilidir. İnsan, aşırı sarsıntıya dayanamadığı için anlam dünyasını sönümleyicilerle donatır. Fakat sönümleme arttıkça, hakikatin duyusal derinliği azalır. Törenin zarafeti, yasın sesini bastırır; metnin yetkisi, adaletin vicdanını örter; güvenliğin görüntüsü, özgürlüğün soluk borusunu tıkar. Modern toplum, rahatsız olmadan yaşamının yollarını o kadar geliştirmiştir ki, rahatsız olamamanın kendisi bir felce dönüşmüştür.

Konforun Ontolojisi: Sarsıntısız Dünya İdeali

Konfor, modernitenin en büyük vaadidir: acısız hayat, sürtünmesiz ilerleme, sessiz güvenlik. Ama bu vaadin iç yapısı tekinsizdir; çünkü her "rahatlık" bir "kısmı" içerir. Gürültü engelleyici kulaklık, yalnızlığı da büyütür; iklimlendirilmiş mekân, mevsim duygusunu yok eder; algoritmik haber akışı, tesadüfün büyüsunü öldürür. Aynı mekanizma siyasal, ekonomik ve kültürel düzeyde işler. Hukuk, adaleti hızla yerine getirmek

için ritüelleştirir; piyasa, krizi önlemek için amortisörler kurar; medya, felaketi görüntüye dönüştürür; akademi, düşünceyi mevzuata bağlar. Her alanda konfor, ölçsüz bir sessizlik üretme eğilimindedir.

Ancak Heterobilimsel bakış açısından konfor, salt olumsuz değildir. Zira her toplumun bir ritim ayarlayıcıya ihtiyacı vardır; kaos, düşünmeyi imkânsızlaştırır. Mesele, sönümlemenin varlığı değil, ölçsüdür. Ölçsüz konfor, farkı siler; ölçülü konfor, farkı görünür kılar. Birincisi bastırır, ikincisi müzakereyi mümkün kılar.

Bastırma Ekonomisi: Rahatlığın Gizli Maliyeti

Konfor, görünmez bir bastırma ekonomisi üretir. Her "rahatlama" anı, bir şeyi susturmuştur: bir sesi, bir yüzü, bir soruyu. Bu bastırma, ekonomi politiğin değil, etik bilincin sorunudur. Örneğin İstanbul Sözleşmesi'nin iptali sürecinde "usulen tamamlanmıştır" ifadesi, adalet duygusunu yatıştıran ama hakikati susturan bir konfor cümlesidir. KKM, ekonomik konforu sürdürür ama gelecek kuşakların sırtına sessiz bir borç yazar. Boğaziçi'nde "düzen sağlandı" söylemi, özgürlüğün alanını daraltır; depremde "erişim yeniden sağlandı" duyurusu, gerçeğin yankısız kaldığı saatleri unutturur.

Bu bastırma ekonomisinin ana işlevi, "duygusal bütçe"yi dengelemektir. Sistem, vatandaşın korku, öfke ve üzüntü enerjisini denetim altında tutmak için konfor araçları geliştirir. Fakat her bastırma bir etik borç doğurur. Bu borç, geri dönüş anında ödenir: toplumsal patlama, kriz, isyan ya da kültürel depresyon biçiminde. Modern düzenin sürekliliği, bu ertelenmiş borçları idare edebilme yeteneğine dayanır.

Çıplaklık Etiği: Sönümleyicinin Sınırları

Peki sönümlemeyi tümüyle reddetmek mümkün müdür? Hayır. Çünkü çıplak hakikat, dayanılmaz olabilir. İnsan zihni ve toplumun dokusu, bir miktar aracılığa ihtiyaç duyar. Yasın tamamı yaşanamaz; her ölüm, sembolik bir törene sığınır. Adalet de aynı biçimde, metinle korunur. Ancak bu aracılık, kendini mutlaklaştırdığında tekinsiz bir hakikat fobisi üretir. Artık hakikatin çıplaklığı değil, konforun sürekliliği kutsanır.

Çıplaklık etiği, bu yüzden konforun düşmanı değil, ölçsüdür. Hakikati her zaman çıplak yaşamak gerekmez; ama onu örtmeyen bir zarafetle temsil etmek gerekir. Sönümleyici araçlar —prosedür, ritüel, estetik, teknik— saydam olmalı, kendilerini "araç" olarak ilan etmelidir. "Sunset maddeleri", süreli düzenlemeler, etik gözetim konseyleri, bağımsız medya denetimi, açık veri protokolleri bu saydamlığın kurumsal biçimleridir.

Konforun Politik Estetiği: Rıza, Ritüel ve Rahatlama

Modern yönetim biçimleri, zorla değil, rahatlık vaadiyle işler. Byung-Chul Han'ın "psikopolitika" kavramı bunu tanımlar: birey artık cezalandırılmaz, teşvik edilir; bastırılmaz, motive edilir. Bu yeni rejimde sönümleyici, yalnızca sesleri kısmakla kalmaz, haz üretir. İnsan, kendi bastırılmasının konforundan zevk alır. "Her şey yolunda" cümlesi, artık bir bilgilendirme değil, bir uyuşturma ritüelidir.

Türkiye özelinde bu estetik, teopolitik bir ton da taşır: tören, dua, anma, resmi açıklama hep aynı estetikle işler. Bu estetik, hem teselli hem kontrol sağlar. Yasin kolektif biçimi, acıyı paylaşmak yerine onu çerçeve içine alır. Böylece toplumsal duygu, yönetilebilir bir hale gelir.

Hakikatin Maliyeti: Rahatsızlık Bir Direniş Biçimi Olarak

Hakikatin maliyeti, tam da burada görünür olur: rahatsızlık. Çünkü rahatsızlık, bastırılmamış enerjinin işaretidir. Heterobilim Okulu'nun etik çizgisine göre, rahatsızlık bir kriz değil, vicdanın direniş formudur. Bir toplumun olgunluğu, rahatsız edici hakikatlerle yaşayabilme kapasitesiyle ölçülür. Aşırı sönümleme, bu kapasiteyi felce uğratar.

Ölçülü rahatsızlık, düşünmeyi sürdürür; aşırı konfor, düşünceyi uyutur. Yasin çiğ acısı, adaletin çıplak yüzü, özgürlüğün tehlikeli sessizliği —bunlar bir toplumun etik kaslarını diri tutar. Bu yüzden ölçülü rahatsızlık, sadece felsefi bir duruş değil, demokratik bir gerekliliktir.

Müzakere Etiği: Dengeyi Aramak

Normatif düzeyde amaç, "konforu yıkmak" değil, konforu konuşulabilir kılmaktır. Heterobilim'in önerdiği müzakere etiği tam da budur: hangi konfor hangi maliyetle elde ediliyor, hangi sönümleme hangi sesi susturuyor, hangi prosedür hangi farkı siliyor? Bu sorular, bir politik hesap değil, bir etik denetim aracıdır. Çünkü ölçsüz konfor, farkı yok eder; fark yoksa eleştiri, estetik, hatta umut da yok olur.

Dolayısıyla mesele "rahat mı yaşayalım, sarsıntılı mı?" değildir. Mesele, rahatlığın ahlâkını kurmaktır. Ölçsüz konfor felçtir; ölçülü konfor müzakereye dayanır. Konfor, hakikati görünmez kılmadan işliyorsa, bir denge aracıdır; ama hakikatin yerini aldığı anda, bir felç ideolojisine dönüşür. Filozof Kirpi: "**Hakikatin bedeli, rahatsızlıktır; ama rahatsızlık, vicdanın son lüksüdür.**"

Sireni Duyabilen Kulaklar İçin

Bu metin, Türkiye bağlamında dört vakayı —hukukî ritüel, finansal amortisör, kampüsün kilit- imgesi, dijital kesinti— aynı işletim mantığında okudu: **Şok → Sönümleyici → Kısa Etki/ Konfor → Artık Birikimi → Geri Dönüş**. Farklı kurumlar, farklı diller, farklı cihazlar... ama tek bir ritim. Şok anındaki çıplak tekinsiz, doğrudan taşınmaz görülüp **formatlanıyor**; usul, kalkan, kilit, bant genişliği ayarı gibi araçlarla **ritmi kısıyor**; toplum **rahatlatılıyor**; gelgelelim bu rahatlama, **adalet açığı / maliyet hafızası / imge tortusu / güvensizlik gölgesi** biçiminde **artık** üretiyor ve ilk fırsatta **yankı** olarak geri dönüyor. Bastırmanın ekonomisi budur: kısa konforun uzun borcu.

Heterobilim'in teklifi, bu makineyi kırmak değil, **ayarlarını müzakereye açmak**: sönümleyiciyi "afyon" olmaktan çıkarıp **eşike** çevirmek. Bunun için üç sabit ilke öneriyoruz. **(1) Haklar üstünlüğü**: Kriz anlarında bile ifade ve erişim, güvenlik ayarlarının üstünde konumlanmalı; hukukî metin yalnız kapanış hissi değil, **etik gerekçe** üretmeli. **(2) Saydam-sürelî araçlar**: Her kısıt/kalkan **sunset** maddesine bağlanmalı; etkisi, yan etkisi ve kaldırılma eşiği **baştan** ilan edilmeli; kaldırıldığında **post-mortem** rapor kamuya açık olmalı. **(3) Çoğul epistemeler ve çoğul denetim**: Yalnız tek bir bilme tarzı değil; yerel/evrensel bilgi damarlarının birlikte dolaşımı ve bağımsız gözetim kurullarıyla **çapraz denge**.

Bu yaklaşım, felci **alternatif protokollere**, itaati **katılımcı ritme**, füzyonu **geçici mutabakatlara** çevirir. Hukukta bu, "usule uygunluk"un **adalet duygusuyla** sınanmasıdır; finansta kalkanın **ölçülü ve bitişli** tasarımıdır; akademide güvenlik dilinin **özerklikle** eklemelenmesidir; dijital rejimde erişim kısıtının **insanî tanıklık hakkıyla** terazilenmesidir. Böyle kurulduğunda sönümleyici, tekinsizi körleştirmedir; **göz alıştırmayı** yaptırır: çıplak gerçeğe bir bakış mesafesi, ama karartmadan.

Son çağrı, **duyusal-etik** bir çağrıdır. Siren sesi, yalnız teknolojik bir uyarı değil; **vicdanın frekansıdır**. Onu duymak için kulaklığı tamamen atmak gerekemeyebilir; fakat ses seviyesini kimin ve hangi gerekçeyle kısıtığını **bilmek**, yurttaşlığın asgarî koşuludur. Modern konfor, yankıyı duvarın arkasına taşıdığında rahatlar; ama toplum, rahatladıkça **işitme eşliğini** kaybeder. Bizim önerdiğimiz, rahatlıkla işitme arasındaki **ince ayar**: konforun **ölçüsü**, hakikatin **maliyetine** razı gelebilme cesareti.

Çünkü sonunda şunu biliriz: Geri dönüşü susturmanın yolu yok; yalnızca **düşürmenin**, **geciktirmemenin** ve **öğrenmeye çevirmenin** yolu var. Heterobilim'in politikası budur: felci kır, itaati dağıt, füzyonu gevşet; sönümleyiciyi **müzakere edilebilir** kıl.

Filozof Kirpi: "Tekinsizi kısıtıkça, yankısı duvarın ardında kalınlaşır; kulaklık rahat, siren yakın."

KAYNAKÇA

Baudrillard, Jean. Simulacra and Simulation. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994.

Baykan Sezer, Sosyolojide Yöntem Tartışmaları, İstanbul, Doğu Yayınevi, (2022)

Benjamin, Walter. "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction." In Illuminations, ed. Hannah Arendt. New York: Schocken, 1968.

Bourdieu¹⁸, Pierre. Homo Academicus. Stanford: Stanford University Press, 1988.

Foucault, Michel. Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–78. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Freud, Sigmund. "The 'Uncanny.'" In The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Vol. XVII. London: Hogarth Press, 1955.

Han, Byung-Chul. Psychopolitics: Neoliberalism and New Power. London: Verso, 2017.

Korkut Tuna, Türkiye'de Sosyolojik Düşüncenin Ufukları, Ankara, Ütopya Yayınevi, (2003).

Kristeva, Julia. Powers of Horror: An Essay on Abjection. New York: Columbia University Press, 1982.

Lacan, Jacques. Écrits. New York: W. W. Norton, 2006.

¹⁸ Pierre Bourdieu, Homo Academicus (Stanford: Stanford University Press, 1988).

Türkiye vaka belgeleri: yüksek yargı karar özetleri; TCMB¹⁹ basın duyuruları (KKM); Boğaziçi haber/rapor derlemeleri; 6 Şubat 2023 sonrası bağımsız erişim ölçümleri.

¹⁹ Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Kur Korumalı Mevduat duyuruları ve düzenlemeleri (2021–2025).